

Трієра (відомого своїм фільмом «Найгірша людина у світі», 2021), яка отримала Гран-прі – другий за значенням приз фестивалю, – розігрується в середовищі кінематографістів і досліджує ціну, яку треба платити за творчість. Головна дилема оповіді – чи можуть генії любити й чи можемо ми любити їх, чи здатні ми по-справжньому прощати їхній егоїзм, і чи здатні вони пробачати наші недоліки. 19 хвилин – рівно стільки лунали оплески після фінальних титрів. Триваліші овації за останні десятиліття в Канні мали лише стрічки «Фаренгейт 9/11» Майкла Мура в 2004-му та «Лабіринт Фавна» Гільєрмо дель Торо в 2006-му. І хоча за оваціями, звісно, не можна оцінювати якість, однак їх тривалість дає уявлення про больові точки «кінематографічного підсвідомого», які не знайти в шаблонних обставинах.

Знову в фокусі картини – Дім. В ньому – дві сестри: театральна акторка Нора (Ренате Реінсве) та історикиня Агнес (Інга Ібсдоттер Ліллеас). Через 15 років, під час похорону своєї колишньої дружини, на порозі дому з'являється його хазяїн – батько сестер – видатний кінорежисер Густав (Стеллан Скарсгард), який має намір реалізувати біографічний сценарій та хоче, аби зйомки пройшли саме в його домі, й Нора зіграла роль своєї бабусі – матері режисера (яка закінчила життя самогубством). Однак Нора надто зла на батька, вона намагалася викреслити його зі свого життя, і в якості помсти категорично відмовляється від участі у проекті. Практичний Густав – яким і має бути режисер (великим і раціонально-жахливим, як Інгмар Бергман) – аби врятувати проект, запрошує на роль голлівудську зірку Рейчел Кемпф (Ель Фанінг).

Трієр детально аналізує сучасний «категорично-імперативний» тип жіночого характеру, який відчайдушно, з ноткою непримиренної істерії, «поляризує» все довкола (інколи те, що поляризувати смертельно небезпечно). Розповідаючи історію про людей, в яких борються невинність і п'їтьма, режисер вміло балансує між Ібсеном і Бергманом, змушуючи глядача до самого фіналу гадати, що, зрештою, очікує героїв стрічки та їхній спільний Дім – смерть чи воскресіння?

Тою чи іншою мірою «воскресіння» кіно спостерігалось і в інших картинах міжнародного конкурсу: в «Орлах республіки» («Eagles of the public») Тарік Салех підняв тему небезпечної взаємозалежності творця і влади, в «Фінікійській схемі» («The Phoenician Scheme») Вес Андерсон у своїй постмодерністській манері за допомогою видатних акторів (Бенісіо дель Торо, Том Хенкс, Бенедикт Камбербетч, Скарлетт Йоханссон, Білл Мюррей) з неабияким задоволенням поглумився над «грошовими мішками», «Нова хвиля» (фр. «Nouvelle Vague») – синефільська комедія Річарда Лінклейтера – відтворює історію створення Годаром своєї культової стрічки «На останньому подиху». Хоча нагороди обійшли ці картини, але вони займуть достойне місце в фільмографіях творців та історії кіномистецтва.

Канн, травень 2025

Смійтеся, якщо сміливі: 78-й кінофестиваль у Локарно

Юлії Швець

Кінофестиваль у Локарно бере свій початок у далекому 1946 році. Разом із Каннським (1946) він розділяє другу позицію за датою заснування після Венеційського (1932) й четверту за значенням після Канна, Венеції й Берліна. На першому кінофесті було представлено п'ятнадцять фільмів, переважно італійського неореалізму, з часом особливістю кінофоруму став акцент на авторському кіно. Для багатьох режисерів – Стенлі Кубрика, Пола Верховена, Мілоша Формана, Марко Беллоккіо – фестивалю став місцем злету їх кар'єри.

Цього року на фесті в одинадцяти секціях на десяти локаціях було представлено 224 фільми (з яких – 101 світова прем'єра). Найбільш яскравими стали кінопокази просто неба на П'яцца-Гранде з великим екраном 26x14 метрів. Цей «кінотеатр» здатен розмістити 8 тисяч глядачів і є найбільшим фестивалювним майданчиком Європи. Прагнення спільного перегляду фільмів залишається потужним чинником соціальної згуртованості, – вважають організатори фестивалю. Загальна кількість глядачів на кінопоказах нині становить близько 150 тисяч осіб.

Локарно-78 віддав шану різноманіттю кіно, вітав митців, професіоналів кіноіндустрії, критиків, режисерів та любителів кіно звідусюд – усіх тих, хто критично налаштований щодо нашого грішного світу. На закритті Майя Хоффман, президентка фестивалю, зауважила: «Локарно-78 знову віддає шану кінематографу в його найсміливіших і далекоглядних проявах. Кожна нагорода, яка вручається нами, – це більше, ніж просто приз: це ствердження цінностей, де бачення важливіше за умовності, майстерність так само важлива, як і комерція, а правда залишається суттю кіновиробництва».

Однак члени журі (найвідоміші з яких: португалець Карлос Рейгадас та камбоджієць Ріті Панх (голова)), вочевидь, мали іншу думку, бо залишили без нагород майстрів зі світовим іменем, що наразі перебувають у чудовій робочій формі, – румуна Раду Жуде, француза з туніським корінням Абдулатифа Кешиша та японку Наомі Кавасе. Тобто тих, які продовжують творити вільно, уникаючи політичної заангажованості (Раду Жуде), та тих, яких за «уникнення» вже піддали остракізму («культурі відміни») – Абдулатифа Кешиша (спростовані судом «домагання» й «неприйнятні» методи роботи) та цікаву режисерку з Японії Наомі Кавасе (яка поплатилась за нібито «рукоприклад-

Зал під відкритим небом. Локарно.

Кадр з фільму «Дракула». Режисер Раду Жуде. Румунія, Австрія, Люксембург, Бразилія, 2025.

ство» на знімальному майданчику). Преса вже охрестила кіноподію «фестивалем відторгнутих».

Щодо ігрового фільму Наомі Кавасе «Люзія Якусімі» («Yakushima's Illusion») з Вікі Кріпс в головній ролі, який розповідає про труднощі та психологічні бар'єри застосування трансплантації дитячих органів у консервативній Японії, можна сперечатися (оскільки вона «зрадила» своєму фірмовому стилю – вишуканому артхаузу – й зняла мейнстрімне кіно). Однак фільми Кешиша та Жуде виглядали на голову вище відзначених, а їхня виразна форма та чіткі меседжі реально дискутували з розмитим інтимом і радикально-ліберальними ідеями стрічок, які отримали нагороди.

«Смійтеся, якщо сміливі, – на свій страх і ризик» – девіз цьогорічного фесту. Привід для сміху завжди знайдеться: з вісімнадцяти фільмів основного конкурсу сім – комедії. В час світової кризи й локальних війн найбільш цивілізованою реакцією на тривоги може стати сміх – вважають організатори фестивалю. Однак, враховуючи загальну тенденцію до важких рефлексій, сміх у Локарно був забарвлений у темні тони анархії, наповнений відчуттям хаосу й абсурду.

«Дракула» («Dracula») постійного автора Локарно Раду Жуде, який через брак фінансування був знятий на смартфон (камерфон), частково вписувався в означений тренд. Майже три години треш-гін'юлою вельми цікаво інтерпретують міф про жорстокого графа з Трансільванії (звідки родом сам режисер). Через призму популярного міфу автор демонструє, що насправді відбувається в його рідній країні й назагал – у країнах Європи. Й усе це – з найбільш несподіваних ракурсів. Ми бачимо вульгарну казку (в якій основним виразним засобом стає арсенал секс-шопу), ярмарковий балаган, кітчеву історію, створену штучним інтелектом, тік-ток-сторі, стилізовану «театральну халтуру», яку можна вважати жанровою домінантою стрічки. Є в ній і переосмислення класики – Мурнау та інших режисерів, які створювали фільми за цим сюжетом, – полювання на вампірів, науково-фантастична розповідь про повернення Влада Цепеша, натяки і згадки про Чарлі Чапліна, Стівена Спілберга, Френсіса Форда Копполу, Дональда Трампа, Річарда Ніксона, Сталіна, Ілона Маска, Франкенштейна, моряка Полая, Брітні Спірс, гурти «Metallica», «Rage Against the Machine», «Rammstein», «OnlyFans». Загалом

же вдалося нарахувати щонайменше півтора десятка поглядів на «історію, якої не було»¹.

Картина «Континенталь 25», також знята Жуде в 2025 році на смартфон, була найсильнішою в програмі цьогорічного Берлінського кінофестивалю, хоча отримала лише приз за найкращий сценарій. Тож провал «Дракули» в Локарно можна розглядати як ще одну безпрецедентну перемогу інтелектуального європейського кінорежисера над домінуючими ідеологіями.

Не розчарувала й психологічна драма «Мектуб, Моя любов: Пісня друга» («Mektoub, My Love: Canto Due») 64-річного Абделатифа Кешиша, яка наповнена неймовірною енергетикою, еротикою, сексуальним томлінням і, що найважливіше, – ясною мораллю. На прохання фестивалю фільм взяли з «поліції», на якій він пролежав майже шість років через сексуальний скандал в межах другої частини «кінороману» режисера «Мектуб, Моя любов: Інтермеццо» («Mektoub, My Love: Intermezzo») на Каннському кінофестивалі в 2019 році². Французький суд, зрештою, зняв з режисера всі звинувачення, висунуті акторкою-позивачкою, ім'я якої залишилось невідомим. Але офіційне виправдання режисера запізнилося, бо кар'єра й фізичне здоров'я автора культового фільму «Життя Аделі» (Золота пальмова гілка Канн 2013 року) зазнали катастрофічних руйнувань: хоча було заявлено пресконференцію, через погіршення здоров'я він не зміг бути присутнім в Локарно.

Кінорежисер-початківець знайомиться з продюсером і зачаровується його цікавою молодю дружиною. Точніше, дружина-акторка з пониженою соціальною відповідальністю захоплює його увагу. Прийшовши, зрештою, на по-

¹ Справжній граф Дракула (Влад III, Влад Цепеш – господар Валахії, 1429?–1476), як відомо, був героєм визвольної війни румунського народу проти турецького панування, а погану славу отримав завдяки письменниці Мері Шеллі (дружині рано загиблого поета-романтика Персі Шеллі), яка на замовлення голландських купців (вони образилися на графа за надто високі мита) створила герою цей дикий імідж. Але колективне підсвідоме румунів її «комерційний» сюжет (втім, як і ірландця Брема Стокера, автора ще більш розгорнутого роману) суттєво виправило. Фільм Жуде став святковою констатацією цієї поправки.

² Прем'єра першої частини – «Мектуб, Моя любов: Пісня перша» («Mektoub, My Love: Canto Uno») – пройшла на Венеційському кінофестивалі в 2017 році.

Кадр з фільму «Мектуб, Моя любов. Пісня друга».
Режисер Абделатиф Кешиш. Франція, Італія, 2019.

бачення, парубок споглядає жінку в любовному поєдинку з темпераментним мачо. Відступати нікуди, бо з'являється обманутий чоловік, і в діло йде вогнепальна зброя... У фіналі юнак прискорює крок і біжить нічним парком, тікаючи від світу, в якому найлюдяніші, здавалось, і найчистіші стосунки – фальш і мішура.

Те, що інший режисер залишив би яскравим анекдотом, Абулатиф Кешиш уміло трансформує у реалістичну життєву драму, в фокусі якої – сила («мектуб» у перекладі з арабської – доля), яка змушує любити недостойних і нехтувати святими заради порочних. Карл Густав Юнг стверджував, що любимо ми не особистість, а доповнюючий символ (архетип), і щоб стати володарем світу, потрібно його зневажати. Вочевидь, так і є, але більшості це не під силу, чому витончений французький фільм став класичним доказом.

Перемогу ж у міжнародному конкурсі здобув фільм «Tabi to Nibi» (букв. з япон. «Подорожі й повсякденне життя») режисера Се Міяке, який отримав «Золотого леопарда» – головну нагороду фестивалю. Японський режисер запропонував публіці кіно про кіно. В центрі його картини, знятої за двома оповіданнями японської прози, – кіносценаристка, котра об'єднує дві несхожі історії стосунків, яким – на думку режисера – «людство ще не придумало назви». Плавний, тягучий коктейль історій химерно переплітається й розповідає про дві мимовільні зустрічі влітку і взимку двох випадкових людей на морському узбережжі, відправляючи в довгу подорож життям, яким воно має бути. Непорушну камеру й квадратне співвідношення сторін кадру режисер виправдовує тим, що «аби спостерігати за течією ріки й зачудовуватись її змінами, потрібно завмерти на березі». Дійсно, фіксована камера здатна вловити навіть

найнезначніші рухи, наприклад, легку усмішку актора чи легке похитування дерев – що, здається, доволі успішно віддзеркалює і своєрідну японську поезію і стилістику картин Карлоса Рейгадоса, члена журі фестивалю.

Приз за найкращі акторські роботи отримали Мануела Мартелі й Ана Марія Весельчич з професійно знятої хорватсько-румунсько-італійської драми «Бог не допоможе» («God Will not Help») Хани Юсіч. Стрічка розповідає про життя пастухів у гірському анклаві Хорватії в позаминулому столітті. Монахиня-вдова хорвата, яку ми назвали б сьогодні «активісткою», з іншого краю світу – Чілі, потрапляє в новий дикий край і намагається внести ноту жіночої «свободи» в неправильні, на її думку, патріархальні стосунки. Не в змозі подолати вікову традицію, вона усамітнюється й знаходить щастя з однодумцею на березі мальовничого гірського озера.

На жаль, крім згаданих стрічок, інші в міжнародному конкурсі нагадували, швидше, конвеєр, в якому режисери знімають кіно за якимось одним сценарієм з тими ж акторами, але в одного виходить сюжет про парусну регату на Женевському озері, у другого – про видіння злого китайського хлопчика. З такими авторами нібито артхаузного кіно нема сенсу вести полеміку: вона вийде довшою, ніж життя. Та все ж, у кількості виникаючих інтерпретацій однієї теми, викликаних несхожим життєвим досвідом авторів, є одна спільна риса: кожне режисерське «я» має впевненість у своїй універсальності, вічності й, так би мовити, фундаментальності. Будь-яка тимчасова авторська сутність впевнена, що саме вона є й буде завтра, хоча існує вона доти, поки йде фільм і поки в залі є хоча б один глядач, який може взяти на себе ту частину творчої роботи, з якою не впорався режисер. Роботи цієї, зазвичай, чимало, бо автори не дають ніяких закінчених форм, вважаючи це пережитком. Характерний приклад – «Туга по Зангерхаузену» («Sehnsucht in Sangerhausen») режисера з Німеччини Юліана Радльмайера, яка опечалила безсюжетністю – попри подорожуючих акордеоністів, верблюдів, лесбійок та інших екзотичних створінь. Головним у стрічці було донести особисте бачення чогось, що насправді автора не дуже цікавить. Так батько передає непотрібний дім у спадок сину, розуміючи, що син в село не повернеться...

Однак було на фестивалі, щоправда, в паралельних програмах, кілька цікавих картин, які поєднували ненудний сюжет з авторською позицією.

«В країні Арто» («In Land of Arto») Тамари Степанян героїня – французька вірменського походження (як і сама режисерка) – приїжджає в Нагірний Карабах, аби відшукати місце поховання свого чоловіка, який загинув під час останньої вірменсько-азербайджанської війни. По ходу дії вона спілкується з тамешніми маскулініними чолов'ягами та подругою, лесбійська зовнішність якої відволікає, аби підкреслити в фіналі справжню любов, яка може статися між жінкою і чоловіком. Чесна, тактовна, емоційна, резонуюча з українським сьогоднішнім стрічка фестивалю зачіпає за живе.

«Мельпомена Таврії»'2025

Альона Мовчан

Сцена з вистави «Дюймовочка» за Г. К. Андерсеном. Херсонський театр ляльок.

Доволі помітною стала соціально-критична драма «День народження» («Birthday») Мігуеля Хіменеса з Вільямом Дефо в головній ролі. У фокусі картини – стосунки авторитарного батька, схожого на мільярдера Арістотеля Онассіса, і його неслухняної доньки, яка хоче «йти своїм шляхом». В пошуках свободи дівчина ледь не гине від передозування наркотиками. Дія стрічки відбувається на пагорбах мальовничого острова, де розваги «еліт» виглядають не менш мальовничо.

Костюмовано-феміністичний треш «Орел або решка» («Testa o croce?») Алессіо Рідо де Рігі та Маттео Зоппіса з меркантильною дивачкою в центрі продовжив тему комічного. Молода жінка зі знанням справи всаджує кулі спочатку в свого авторитарного чоловіка, а потім в усіх чоловіків, які їй чимсь не сподобались. Цим вичерпується сюжет американо-італійського комедійного вестерну. Однак пасіонарний настрій запам'ятовується, як і специфічний гумор: близько третини екранного часу мисливиця за головами тягає за собою голову вбитого коханця в дерев'яній клітці, аби зрештою продати її замовнику вбивства. Щось людське в фіналі все ж прокидається в її красивій маленькій голові, й вона закопує артефакт у могили біля моря.

Голлівудська «Легенда про щасливого робітника» («Legend of the Happy Worker») Дуейна Данема вразила енергійно-веселими, як реклама прального порошка, відносинами праці й капіталу, чим продовжила традицію трагікомічних пародійних вестернів на кшталт «Лимонадного Джо» Олдржіха Липського (1964) та «Балади про Бастера Скрагтса» братів Коенів (2018). Запам'ятається золота лопата, якою підприємливий піонер копає магнітний залізняк (за кольором руди) на землях дружелюбних індіанців.

Дивлячись таке різне кіно, згадував, як нещодавно в Локкарно нагороджували достойні українські стрічки: «Як там Катя?» Крістіни Тинькевич отримала Спеціальний приз і Приз за найкращу жіночу роль в 2022 році, «Степне» Марини Вроди – Приз за найкращу режисуру в 2023-му. (Останній фільм наразі виходить у прокат.) Цьогоріч для наших картин ні в основному конкурсі, ні в паралельних програмах місця не знайшлося (ми не подавали заявки чи наші стрічки не пройшли відбір – наразі нема інформації). Натомість картин про війну в Газі та Лівані було три. Одна з них – «Про зранену землю» («Tales of the Wounded Land») ліванського документаліста Аббаса Фахделя – зі скрупульозною інтимною фіксацією життя своєї сім'ї, сусідів, друзів у період недавньої війни в комбінації з масштабними зйомками з дронів, – підкупила журі, й стрічка отримала приз за найкращу режисуру.

Слово «Україна» на заключній церемонії нагородження прозвучало двічі («Слава Україні!» й «Україна» з прив'язкою до війни в Судані). Натомість Газу згадував кожен другий з нагороджених. Мова, звісно, не про політичні ревнощі, а про те, що публіка виснажилась і потребує нового об'єкту співчуття.

Локарно, серпень 2025

XXVII Міжнародний театральний фестиваль «Мельпомена Таврії» тривав із 12 до 20 вересня під гаслом «Театр_там_де_ми». У його межах відбулося 93 мистецькі події у 25 містах та 8 країнах: Кіпр, Німеччина, Румунія, США, Сакартвело, Туреччина, Литва, Україна. Із них – 67 показів 65 вистав 58 театрів; 15 подій Літературної сцени; 2 – Музичної сцени; 9 заходів у межах Освітньої платформи, в тому числі, восьмиденний драматургічний проект «Перехрестя».

Крім того, напередодні фестивалю провели активності у Миколаєві: містом курсували театральні трамвай і троллейбус, відбулася карнавальна хода центральною пішохідною вулицею.

Цьогоріч «Мельпомена Таврії» проходила у трьох форматах:

- Херсон – відбувалися камерні покази в укриттях та локаціях, адаптованих до наявних умов;

- Миколаїв – показували вистави малих та великих форматів для жителів Миколаєва та ВПО на сценічних майданчиках Миколаївського художнього драматичного театру, Миколаївського національного українського театру драми та музичної комедії, Миколаївського обласного театру ляльок, ДОФ Центру, Миколаївського фахового коледжу культури і мистецтв Миколаївської обласної ради та закладу «Грива».

- Вистава вдома – оргкомітет тимчасово повернув формат показу вистави в межах фестивалю на своїй сцені. У такому випадку учасники запрошували фестиваль до себе в місто, тому що #театр_там_де_ми. Майданчики безкоштовно запрошували внутрішньо переміщених осіб з Херсонщини. Фестиваль відбувся за підтримки Херсонської обласної військової адміністрації та Департаменту реалізації гума-